

DICȚIONAR DE CULTURĂ JURIDICĂ LATINĂ

**ADAGII, DEFINIȚII, LOCUȚIUNI JURIDICE
CRONOLOGIA MĂRIRII ȘI DECĂDERII ROMEI
CEI MAI VESTIȚI JURISCONSULȚI ROMANI
CELE MAI IMPORTANTE LEGI ROMANE**

Vita mortuorum in memoria vivorum est posita - Viața celor morți se află în amintirea celor vii.

Marcus Tullius Cicero

In memoriam:

Profesorilor mei din Valea Jiului: **Emilia Purdea** și **Elena Stoican**, care m-au atras în „ademenitoarele capcane” ale limbii române; **Ion Poporogu**, care m-a fascinat cu rigoarea cercetării istoriei; **Ioan Dumbrovă**, care m-a chinuit cu limba lui Cicero, dar mai târziu mi-a prins bine.

Inegalabilului profesor universitar **Dumitru Sas**, care mi-a insuflat dragostea pentru nestematele culturii juridice romane.

LAZĂR CĂRJAN

**DICȚIONAR DE CULTURĂ
JURIDICĂ LATINĂ**

**ADAGII, DEFINIȚII, LOCUȚIUNI JURIDICE
CRONOLOGIA MĂRIRII ȘI DECĂDERII ROMEI
CEI MAI VESTIȚI JURISCONSULȚI ROMANI
CELE MAI IMPORTANTE LEGI ROMANE**

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2013

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Angelica Mălăescu

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CÂRJAN, LAZĂR

**Dicționar de cultură juridică latină : adagii, definiții,
locuțiuni juridice: cronologia mării și decăderii Romei:
cei mai vestiți jurisconșulți romani: cele mai importante legi
romane / Lazăr Cârjan. - București : Editura Universitară, 2013
ISBN 978-606-591-734-7**

81'374.2:34=135.1

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786065917347

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2013
Editura Universitară
Director: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE
comenzi@editurauniversitara.ro
O.P. 15, C.P. 35, București
www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
Adagii, definiții și locuțiuni juridice. Bibliografie selectivă	9
I. Abrevieri uzuale	12
II. Formule uzuale	16
III. Formule judiciare	23
1. Cu caracter general	23
2. Jurisconșulți, avocați, cauze judiciare	24
3. Ancheta, instrucția și mărturia	24
4. Acuzația, procesul	25
IV. Adagii, definiții și locuțiuni	27
A	27
B	45
C	48
D	64
E	73
F	81
G	89
H	91
I	97
L	116
M	122
N	130
O	140
P	146
Q	159

R	168
S	176
T	190
U	197
V	201
Anexa I - Întemeierea, gloria și decăderea Romei. Cronologie. Bibliografie selectivă	208
Anexa II - Cele mai importante legi. Bibliografie selectivă	239
Anexa III - Cei mai vestiți jurisconșulți. Bibliografie selectivă	253
Anexa IV - Mășuri romane uzuale. Concordanța anilor. Cifrele romane. Bibliografie selectivă	262
I. Mășuri romane uzuale	262
1. Mășuri de lungime	262
2. Mășuri de suprafață	263
3. Mășuri de capacitate	263
4. Mășuri de greutate	263
5. Sistemul monetar	264
6. Măsurarea timpului	265
II. Calendarul roman	267
III. Concordanța dintre anii de la fondarea Romei (a.U.c) și anii stabiliți în raport cu nașterea lui Hristos (î.Hr.)	269
IV. Cifrele romane	272
1. Numeralul cardinal	272
2. Numeralul ordinal	274
3. Numeralul distributiv	275
4. Numeralul adverbial	276
Bibliografie generală	279

CUVÂNT ÎNAINTE

Domnul profesor universitar Lazăr Cârjan face parte dintre pușinii autori care, așa cum s-a spus^{*1}, au azi tăria morală de a rezista ispitei ascensiunii sociale pe baza unor înjghebări pripite și adesea fără har, care nu fac decât să sporească deruta cititorilor neavizați. Având calitățile și reflexele specifice intelectualului veritabil, iar nu mimat, posesor al unei culturi juridice - și nu numai - impresionante, autorul, după o cercetare laborioasă, reușește să prezinte astăzi cititorilor lucrarea intitulată „Dicționar de cultură juridică latină. Adagii, definiții, locuțiuni”.

Erudiția, capacitatea de analiză și sinteză, înțelegerea profundă a instituțiilor juridice, conștiinciozitatea unui cercetător veritabil sunt câteva dintre elementele care asigură lucrării un nivel științific elevat.

Veți descoperi în dicționarul de față soluțiile înțelepte ale oamenilor iluminați de odinioară, soluții durabile, ca o Evanghelie care se rescrie mereu. Maximele și locuțiunile latine prezentate și comentate de autor reprezintă cele mai convingătoare argumente pentru reliefarea Dreptului printre filosofii sociale sublime, filosofie care izvorăște dintr-un creuzet în care s-au topit, prin alchimii inteligente, suveranele idei umaniste.

Numeroasele intersecții obligatorii cu domenii esențiale pentru orice jurist european, precum Istoria comparată a Dreptului privat, Sociologia Dreptului, Dreptul civil comparat și culturile juridice instituționale comparate, frecvențele analize etimologice, zăbava îndelungată în filosofia socială aplicată și în templele cunoașterii filologice sunt tot atâtea provocări pentru spiritul tânăr, pătrunzător și sincer care se va măsura cu altitudinea probelor inițiatice ale prezentului dicționar.

În opinia noastră, evidențierea și explicitarea unor celebre considerații cu valoare aforistică, transmise lumii moderne ca reguli fundamentale ale dreptului roman, sunt de natură să contribuie la soluționarea unor probleme juridice practice și să determine formarea unei culturi juridice atât pentru omul de cultură cât și pentru specialistul care se formează și se perfecționează în știința dreptului. De aceea, credem că „Dicționarul de cultură juridică latină...” poate servi ca

^{*}A se vedea prefața lucrării *Relativitatea actului juridic civil*, elaborată de profesorul universitar dr. Dan Chirică, aparută la Editura Rosetti, București, 2003.

Lazăr Cârjan

instrument de lucru și totodată de informare pentru juriștii teoreticieni și practicieni, precum și pentru studenții facultăților de specialitate.

Originală, antrenantă și riguroasă, lucrarea domnului Lazăr Cârjan merită o atenție deosebită din partea tuturor celor care, într-o formă sau alta, cercetează, aplică sau studiază dreptul.

Cu ajutorul instrumentelor specifice muncii autodidacte și cu dedicație consecventă, lectura dicționarului poate deveni o fascinantă călătorie spirituală, indispensabilă studenților de la facultățile de profil sincretice și nu numai.

Prof. univ. dr. Gheorghe Botea

ADAGII, DEFINIȚII ȘI LOCUȚIUNI LATINE

Bibliografie selectivă

- **Berg, I.**, *Dicționar de cuvinte, expresii, citate celebre*, Editurile Saeculum I.O. și Vestala, București, 1995;
- **Bujor, I. I., Chiriac, Fr.**, *Gramatica limbii latine*, Editura Științifică, București, 1958;
- **Canfora, Luciano**, *Iulius Caesar dictatorul democrat*, traducere din limba italiană de Radu Gâdei, Editura ALL, București, 2008;
- **Cătuneanu, I.C.**, *Curs elementar de drept roman*, ediția a II-a, Editura Cartea românească S.A., București, 1924;
- **Cocoș, Ștefan; Toma, Mircea; Pârvan, Gheorghe**, *Breviar terminologic roman*, Editura ALL BECK, București, 2001;
- **Cuq, Édouard**, *Manuel des institutions juridiques des Romains*, Seconde édition revue et complétée, Librairie Plon, Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1928;
- **Danielopolu, George**, *Explicațiunea Institutelor lui Justinian*, Vol. I și II, Imprimeria Statului, Bucuresci, 1899;
- **DeAgostini**, *Dicționar latin-român*, traducere din limba italiană și adaptare de Mariana Adameșteanu și Mihaela Suhan, Editura Corint, București, 2008;
- **Deleanu, Ion; Deleanu, Sergiu**, *Mică enciclopedie a dreptului. Adagii și locuțiuni latine în dreptul românesc*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000;
- **Diaconu, Vasile D.; Marinescu-Himu, Maria**, *Proverbe și cugetări latine*, Editura Albatros (Colecția Cogito), București, 1976;
- **Dimitrescu, Gr., Dumitriu, G., Constandaky, G.G., Georgescu, Valentin**, *Texte de drept roman*, (Facultatea de Drept din București, Institutul de Drept Român), București, 1943;
- **Fredouille, Jean-Claude**, *Dicționar de civilizație romană*, ediția a doua, traducere din limba franceză de Șerban Velescu, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2012;

- **Gaius**, *Instituțiunile [dreptului privat roman]*, traducere, studiu introductiv, note și adnotări de Aurel N. Popescu, doctor în drept (Scriitori greci și latini XIV), Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982;
- **Girard, Paul Frédéric**, *Textes de droit romain*, A. Rousseau, Paris, 1913;
- **Girard, Paul Frédéric**, *Manuel élémentaire de droit romain*, Huitième édition revue e mise a jour par Félix Senn, Rousseau et Cie Éditeurs, Paris, 1929;
- **Grimal, Pierre**, *Civilizația romană*, vol. I și II, traducere din limba franceză, prefață și note de Eugen Cizek, Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, București, 1973;
- **Guțu, Gheorghe**, *Dicționar latin - român*, ediție revăzută, Editura Humanitas, București, 2007;
- **Hanga, Vladimir**, *Drept privat roman*, Editura didactică și pedagogică, București, 1978;
- **Hanga, Vladimir**, *Adagii juridice latinești traduse și comentate*, Editura Lumina Lex, București, 1998;
- **Longinescu, S.G.**, *Elemente de drept roman*, vol. I și II, București, 1927-1929;
- **Marian, Barbu**, *Dicționar de citate și locuțiuni străine*, ediție revizuită și completată de Eugen și Paul B. Marian, Editura Garamond, București, f.a.;
- **Matei, Virgil**, *Dicționar român - latin*, Editura Corint, București, 2008;
- **Mârzescu, D. George**, *Maximele Dreptului Roman cu aplicațiune la Codicele nostru civil, cu o prefață a studiului Dreptului Roman*, Partea I, Jassy, 1880;
- **Molcuț, Emil**, *Drept privat roman. Terminologie juridică romană*, ediție revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2010;
- **Plautus, Titus Maccius**, *Cartaginezul*, traducere de Nicolae Teică, Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, București, 2007;
- **Plautus, Titus Maccius**, *Comedia măgarilor*, traducere de Nicolae Teică, Biblioteca pentru toți, București, Editura Minerva, 2007;
- **Rasquin, José A.N.**, *Manual de latină juridică*, Uniunea Latină, 2003;
- **Rădulețu, Sebastian; Săuleanu, Lucian**, *Dicționar de expresii juridice latine*, Editura științifică, București, 1999;
- **Simenschy, Teofil**, *Un dicționar al înțelepciunii. Cugetări antice și moderne*, Vol. I-IV, ediție îngrijită de Mihail Grădinaru, Editura Junimea, Iași, 1970-1974;
- **Spulber, C.A.**, *Latina juridică, clasică și medievală. Texte alese din legi, formule, documente, scriitori, pentru uzul studenților în drept*, Cernăuți, 1930;
- **Stăureanu, M.**, *Dicționar latin - român*, Editura Viitorul românesc, București, 1998;

Dicționar de cultură juridică latină

- **Ștef, Felicia**, *Dicționar de expresii juridice latine*, Editura OSCAR PRINT , București, 1995;
- **Tomulescu, C. Șt.**, *Drept privat român*, (Universitatea din București, Facultatea de Drept), București, 1973;
- **Tomulescu, C. Șt.**, *Limba latină pentru facultățile de științe juridice*, volumul I, (Ministerul Învățământului și Culturii), București, 1958;
- **Valaori, Iuliu; Papacostea, Cezar; Popa Lisseanu, Gheorghe**, *Istoria literaturii latine pe bază de texte (antologie și crestomație)*, Editura Librăriei Socec&comp., București, 1939;
- **Vianu, Tudor**, *Dicționar de maxime comentat*, ediție critică și studiu introductiv de I. Oprișan, Editura Saeculum I.O., București, 1997.

I. ABREVIERI UZUALE

Add. (Addatur) - Să se mai adauge (să se mai pună...), de adăugat

Ad. ex. (Ad extremum) - Până la urmă, în sfârșit, în cele din urmă

Ad h.l. (Ad hunc locum) - Până la acest punct, până aici...

Ad. inf. (Ad infinitum) - La nesfârșit, fără capăt

Ad. int. (Ad interim) - Pentru o scurtă perioadă de timp, deocamdată (provizoriu)

Aed - (Edilis) - Edil

Aed.cur. (Aedilis curuluis) - Edil curul

Aed.pl. (Aedilis plebis) - Edilul plebei

Aet. (Aetas) - Vârsta, perioadă, etapă

A.l. (Anno lucis) - În anul...al vieții sale

A.m. (Ante meridiem) - Înainte de amiază

A.n.C. (Ante natum Christi) - Înainte de nașterea lui Hristos

A.p. (Anni praesentis) - În cursul acestui an, anul acesta

A.p.C.n. (Anno post Christi natum) - În anul...după nașterea lui Hristos.

A.p.R.c. (Anno post Romam conditam) - În anul...de la întemeierea Romei (după 21 aprilie 753 î.Hr.)

Aug. (Augustus) - August

A.u.n. (Absque ulla nota) - Potrivit unei însemnări, conform cu un semn

B.m. (Beatae memoriae) - De fericită amintire

B.m. (Bene merenti) - Celui ce bine merită. Celui ce merită o apreciere pentru servicii aduse statului

B.q. (Bene quiescat) - Să se odihnească în pace

B.v. (Bene vixit) - A trăit cinstit

B.i.d. (Bis in die) - De două ori pe zi

Caes. (Caesar) - Cezar

C.a.v. (Curia advisari vult) - Curtea dorește să se sfătuiască, cere timp pentru deliberare

Cca. (Circa) - Aproximativ, cam, evaluat la...

Cf. (Confer) - Compară, pune față în față

- C.J.C. (Corpus Juris Canonici)** - Codul de drept canonic
C.J.Civ. (Corpus Juris Civilis) - Corpul de drept civil
C. I. G. (Corpus Inscriptionum Graecarum) - Colecția inscripțiilor grecești
C.I.L. (Corpus Inscriptionum Latinarum) - Corpul inscripțiilor latinești
C.p.s. (Custos privati sigillii) - Cel ce păstrează sigiliul particular
C.L. (Civis Latinus) - Cetățean latin
C.R. (Civis Romanus) - Cetățean roman
Cens. sau Ces. (Censor) - Cenzor
Cl. (Classis) - Clasă
Cos. (Consul) - Consul
Coss. (Consules) - Consuli
C.s. (Custos sigillii) - Cel ce păstrează sigiliul
D. (Divus) - Divin
Dec. (Decurio) - Decurion (comandantul unei decurii)
D.s.p. (Decessit sine prole) - A murit fără să lase urmaș
Dir. propr. (Directione propria) - După o anumită părere
E. g. (Exempli gratia) - De exemplu, de pildă
Eq. Rom. sau E.R. (Eques Romanus) - Cavaler roman
Et al. (Et alibi) - Și în alte locuri, în alte pasaje
Etc (Et cetera sau et caetera) - Și celelalte : lucruri, fapte de același fel (în enumerări)
Et. seq. (et sequentes sau et sequentia) - Și următorii/și cele ce urmează
Ex off. (Ex officio) - Din îndatoririle serviciului, fiind obligat de serviciu
F. (Filius) - Fiu
Fec. (Fecit) - A făcut-o, a terminat-o
F.v. (Folio verso) - Pe pagina următoare, pe cealaltă pagină
G.P.R. (Genio populi Romani) - Prin geniul poporului roman
Hab.fac.poss. (Habere facias possessionem) - Să faci ca să capeți dreptul de posesiune
H.L. (Haec lex) - Această lege
H.a. (Hoc anno) - În acest an, în acest timp
H.c. (Honoris causa) - În semn de onoare, de respect...
H.d. (Hora decubitus) - A sta întins timp de o oră.
H.i. sau H.J. (Hic iacet; hic jacet) - Aici zace, odihnește...
H.i.s. sau H.j.s. (Hic iacet sepultus sau situs) - Aici se află înmormântat...
H.r.i.p. (Hic requiescat in pace) - Aici odihnește în pace...
H.s. (Hic sepultus est) - Aici a fost înmormântat...
H.m.p. (Hic monumentum posuit...) - A înălțat acest monument...

- H.t. (Hoc tempore)** - În acest timp, în această perioadă
- Ib. sau Ibid. (Ibidem)** - În același loc, tot acolo, la același autor, paragraf, pagină, operă
- Id. (Idem)** - Același autor, lucru etc.
- I.e. (Id est)** - Adică ; și anume...
- Imp. (Imperator)** - Împărat
- L. (Lex)** - Lege
- L.c. (Loco citato)** - În paragraful sau pasajul citat anterior
- L.q. (Lege, quaesso !)** - Citește, te rog...
- L.s. (Locus sigilli)** - Locul unde se pune sigiliul, ștampila
- M.et.n. (Manc et nocte)** - Dimineața și seara, neconținut
- Mil. (Miles)** - Soldat
- N. (Nepos)** - Nepot
- N.B. (Nota bene)** - Ține bine minte, nu uita, fii atent la...
- Nem.dis. (Nemine dissentiente)** - Fără ca cineva să se opună
- N.n. (Nomine notata)** - Numele care au fost citate anterior
- Non pros. (Non prossquitur)** - Nu mai continuă ; urmărirea într-un proces încetează
- Op.cit. (Opus citatum sau opere citato)** - (În) opera citată anterior
- P.C. (Patres Conscripti)** - Senatorii
- P.c. (Post cibum)** - După masă
- P.m. (Post meridiem)** - După amiază
- Pont. Max. (Pontifex Maximus)** - Preotul Suprem
- Post. obit. (Post obitum)** - După moarte
- P.P.** - *Pater patriae* sau *Primus pilus*
- P.R. (Populos Romanus)** - Poporul roman
- P.R.Q. (Populos Romanos Quiritium)** - Poporul roman quiritar
- P.p. (Praemissis praemittendis)** - Lăsând la o parte preliminariile
- Pr. (Praetor)** - Pretor
- Praef. sau Pr. (Praefectus)** - Prefect
- Proc. sau Proc. Cos. (Proconsul)** - Proconsul
- P.s. (Post- scriptum)** - Text adăugat la o scrisoare după iscălitură s
- P.p.s. (Post post-scriptum)** - Un adaos după post-scriptum
- Pro.tem. (Pro tempore)** - Pentru un anumit timp, pentru un moment
- Prox. (Proximo)** - La un termen foarte apropiat. Cât mai curând
- Q. (Questor)** - Questor
- Q.e.d. (Quod erat demonstrandum)** - Ceea ce trebuia să fie demonstrat
- Q.e.f. (Quod erat faciendum)** - Ceea ce trebuia neapărat făcut

- Q.p. (Quantum placet)** - Oricât dorește, cât îi place
Q.s. (Quantum satis) - Atât cât este necesar, numai cât trebuie
R.i.p. (Requiescat in pace) - Odihnească-se în pace
S. (Senatus) - Senatul
S.a. (Sine anno) - Fără an, nedatat
Sc. (Scilicet contra din scire licet) - De bună seamă; adică
Scit. (Sculpsit) - A sculptat, a gravat lucrarea respectivă...
S.c. (Senatus consultum) - Senatusconsult
Seq. sau sqq. (Sequens sau sequentia) - Care urmează, următorul sau următoarele: versuri, rânduri etc.
S.h.v. (Sub hac voce sau sub hoc verbo) - Pe baza acestui cuvânt
Sign.n.pro. (Signatus nomine proprie) - Semnat chiar cu numele său, semnat personal
S.l.a.v.n. (Sine loco, anno, vel nomine) - Fără locul, anul sau numele autorului
S.P.Q.R. (Senatus populusque Romanus) - Senatul și poporul roman
S.s.v. (Sub signe venent) - Cu o etichetă pe care scrie „otravă”
S.t.t.l. (Sit tibi terra levis) - Să-ți fie țărâna ușoară
S.v. (Sub vi) - Prin constrângere, prin forță
T.a. (Testantibus actis) - După cum dovedesc documentele
Tr.pl. (Tribunus plebis) - Tribunul plebei
U.s. (Ubi supra) - Unde a fost citat mai sus
Ult.m. sau ult.h.fors (Ultimo mense sau ultima hora forsan) - În ultima lună/ poate este ultima oră
V.A. (Vixit annos...) - A trăit...atâția ani
V.g. (Verbi gratia) - Ca un exemplu de exprimare; de exemplu
Vid. (Videlicet-contra din videre licet) - Adică, de bună seamă
Var.lec. (varia lectio) - Lecțiune diferită ; altă variantă
Vet. (Veteranus) - Veteran
V.T. (Vetus Testamentum) - Vechiul Testament

II. FORMULE UZUALE

Adevărul gol - **Nuda veritas**

A face ceva de formă (de ochii lumii) - **Ad ornamentum. Ad ostentationem**

A fi înseamnă a fi priceput (formulă folosită de George Berkeley pentru lucrurile sensibile) - **Esse est percipi**

Alt eu - **Alter ego**

Aici și acum! (pe loc) - **Hic et hunc!**

Am venit, am văzut, am învins (cuvinte cu care Cezar a anunțat victoria de la Zela, din anul 47 î.Hr.) - **Veni, vidi, vici** (expresia desemnează un succes fulgerător)

Argumentare prin reducere la absurd - **Argumentum ad absurdum**

Argumentul bătei - **Argumentum baculinum**

A-și susține propria cauză - **Pro domo**

Avem papă! - **Habemus papam!** (formulă ceremonială care anunță alegerea unui nou papă de către conclav)

Așa se găsește peste tot - **Passim**

A treia posibilitate nu există - **Tertium non datur**

Aurita cale de mijloc - **Aurea mediocritas**

Avocatul diavolului - **Advocatus diaboli**

Binele suprem - **Summum bonum**

Blestemata foame de aur - **Auri sacra fames**

Calea sfântă (stradă principală în Roma antică) - **Via sacra**

Ca mai jos - **Ut infra**

Ca mai sus - **Ut supra**

Capitala lumii (epitet conferit Romei) - **Caput mundi**

Caz de forță majoră - **Casus fortuitus**

Cel ce-și dă aere că știe tot și face tot - **Factotum**

Cele mai mici dintre rele - **Minima de malis**

Cineva drept altcineva - **Qui pro quo**

Cu îngăduință - **Salva venia**

Cu gura rotunjită - **Ors rotunda**

- Consimt - **Concedu**
Contra bunelor moravuri - **Contra bunos mores**
Contradicție în termeni - **Contradictio in terminis**
Cu atât mai mult - **A fortiori**
Cu consimțământul tuturor - **Consensus omnium**
Cu competență - **Ex professo**
Cu ghearele și cu ciocul (a se lupta cu toate armele) - **Unguibus et restro**
Corpul delict - **Corpus delicti**
Cu degetul mare în jos (gest prin care publicul cerea ca învinsul unei lupte de gladiatori să fie omorât) - **Pollice verso**
Cu lux de amănunte - **In extensu**
Cu mare laudă - **Magna cum laude**
Cu foarte mare laudă - **Summa cum laude**
Cuget, deci exist (Aforism al filosofului francez R. Descartes: „**Dubito, ergo, cogito, ergo sum**”- Mă îndoiesc, deci cuget ; cuget, deci exist) - **Cogito ergo sum**
Cu mâna lui - **Manu propria**
Cu picioarele apostolilor (Pe jos) - **Per pedes Apostolorum**
Cu procură, cu împuternicire - **Per procura (p.p.)**
Cu sufletul împăcat - **Aequa animo**
Cui folosește? La ce folosește? - **Cui prodest? Quid prodest?**
Data - **Datum** (dat.)
De fapt - **Re**
De formă - **Pro forma**
De aici și de acolo (fără niciun plan) - **Ab hoc et ab hac**
De bună credință - **Bona fide**
De jos până sus - **Ab imo ad summum**
De la gură la ureche (discret) - **Ab ore ad aurem**
De la începutul începutului - **Ab ovo**
De la început până la sfârșit - **Ab ovo usque ad mala** (de la ouă până la mere - romanii începeau prânzul cu ouă și îl încheiau cu mere)
De la întemeierea Romei - **Ab Urbe condita (a.U.c.)**
De la origine - **Ab origine**
De la început - **Ab initio**
De acum înainte - **Ab hinc**
De azi înainte - **Ab hodierno**
Deci - **Ergo**
Din vechime - **Ab antiquo**

De fapt - **De facto**
De drept - **De iure**
Demn de reținut - **Notatu dignum**
De o parte și de alta - **Ab utraque parte.**
Deodată, brusc - **Ex abrupto**
Din afară, din alte surse - **Ab extra, ab extrinseco**
Din auzite - **De auditu**
Din cap până la călcâie - **A capite ad calcem**
Din cărțile mele - **Ex libris meis**
Din oficiu - **Ex officio**
Din tăcere - **Ex silentio**
Din perspectiva eternității - **Sub specie aeternitas**
Din prietenie - **Ex comitate**
Dintru început. Pentru început - **Ab initio. In principio**
Din propriul îndemn - **Sponte sua. Motu proprio.**
Din văzute - **De visu**
Din vina mea - **Mea culpa**
Doctor de onoare - **Doctor honoris causa (d.h.c.)**
Doctor în drept - **Doctor juris**
După obiceiul străbunilor - **More maiorum**
După dorință, după plac - **Ad libitum (ad.lib.)**
După faptă, ulterior - **Post factum**
După sărbătoare - **Post festum**
E de ajuns - **Sufficit**
E groaznic de spus și de auzit - **Horibile dictu et auditu**
Exact, până la ultima literă - **Ad litteram (ad.lit.)**
Excluzând eroarea - **Salvo errore (s.e.)**
Față de toți - **Erga omnes**
Fapte, nu vorbe! - **Acta, non verba!**
Făcut singur (fără ajutor) - **Ipse fecit (i.f.)**
Fără termen - **Sine die**
Fără zăbavă sau odihnă - **Nec mora, nec requies**
Fără să fie cunoscut. Sub alt nume - **Incognito**
Fără sfertul de oră academic, punctual - **Sine tempore (s.t.)**
Fără ură și părtinire - **Sine ira et studio**
Fără nume - **Sine nomine (s.n.)**
Fără specificarea locului - **Sine loco (s.l.)**
Fel de a trăi - **Modus vivendi**

Fericiții posesori - **Beati possidentes**

Fii atent la ceea ce faci! - **Age, quod agis!** (Fă ceea ce faci!)

Forța vieții. Forță vitală - **Vis vitae. Vis vitalis**

Grăbește-te încet! - **Festina lente!**

Greșeală de exprimare - **Lapsus linguae**

Greșeală (scăpare) de memorie - **Lapsus memoriae**

Greșeală de condei - **Lapsus calami. Currente calamo**

Greutate brută - **Brutto**

Ia aminte! - **Nota bene** (N.B.)

În absență - **In contumaciam**

În abstract - **In abstracto**

În acea vreme (timpul mitic în care a fost creată lumea - expresie consacrată de Mircea Eliade) - **In illo tempore**

În afara timpului - **Ex tempore**

În anul - **In Anno**

În aparență (prima impresie) - **Sub specie**

În altă parte - **Alibi**

În cele ce urmează - **Sequens (seq.)**

În chip sumar, în linii mari - **Grosso modo**

În condiții de experiență (de laborator) - **In vitro**

În continuă mișcare - **Perpetuum mobile**

În fața ochilor - **Ad oculos**

Imaginea lumii (veche denumire a hărților și descrierilor geografice) - **Imago mundi**

Imediat, fără pregătire prealabilă - **Ex tempore**

În mod egal - **Ex aequo**

Invers - **Vice versa**

În amintirea (pentru comemorarea unei personae decedate) - **In memoriam**

În luna în curs - **Mensis currentis** (m.c.)

În mijlocul lucrurilor (în esență, în miez) - **In media res** (formulă folosită de Horatius în *Ars poetica*)

În natura lucrurilor - **In rerum natura**

Înăuntrul zidurilor (cetății) - **Intra muros**

În sens larg; în sens restrâns; în sens bun - **Sensu lato; sensu stricto; sensu bono**

bono

În speranța că - **In sp.**

Înșelarea vederii - **Deceptio visus**

În starea în care se află - **Statu quo (In quo res est)**

În stare de naștere, pe cale să se nască - **In statu nascendi**
În pas egal - **Pari passu**
În treacăt spuse - **Obiter dicta**
În ultimele momente - **In extremis**
În urma experienței - **A posteriori**
La calendele grecești (niciodată) - **Ad calendas graecas**
La infinit - **Ad infinitum**
La locul citat - **Loco citato (l.c.)**
La locul (originar) - **In situ**
La locul tipic, obișnuit - **Loco tipico.**
La mânie - **Ab irato**
La obiect - **Ad rem**
La mulți ani - **Ad multos annos**
La nesfârșit - **In infinitum**
La prima vedere - **Prima facie**
Legea e aspră, dar e lege - **Dura lex, sed lex**
Locul îndoielii (loc nesigur) - **Ambigendi locus**
Locul unde se pune sigiliul - **Locus sigillii (L.S)**
Lucru comun - **Res comunis**
Lucruri de furat - **Res furti**
Lucrul nimănu - **Res nullius**
Lucruri puține dar bune - **Pauca sed bona**
Lucrurile rămânând așa - **Rebus sic stantibus**
Mamă care ne instruieste (Fig. Universitate) - **Alma Mater**
Marele Pontif - **Pontifex Maximus (P.M.)**
Mă opun! - **Veto!**
Mișcare perpetuă - **Perpetuum mobile**
Mult în puține cuvinte - **Multa paucis**
Mod de a acționa - **Modus operandi**
Mod de a trăi - **Modus vivendi**
Momentul de la care - **Terminus a quo**
Motiv de război - **Causa belli**
Mult în puțin - **Multum in parvo**
Nimic fără Dumnezeu - **Nihil sine Deo!**
Nimic nou sub soare - **Nihil novi sub sole**
Nimic nu stă împotriva - **Nihil obstat**
Nimic prea mult - **Ne quid nimis!**
Nu decurge, nu corespunde - **Non sequitur** (concluzie greșită, falsă)

Nu este clar - **Non liquet** (despre insuficiența probelor, neclaritatea și nesiguranța ideilor)

Nu există ceva mai bun - **Nec plus ultra**

Nu mai departe, dincolo de asta nu se mai poate - **Nec plus ultra**

Nu multe, ci mult - **Non multa, sed multum**

Nu se cade; nu se cuvine - **Non decet**

Nu strica cercurile mele! (cuvintele adresate de Arhimede unui soldat roman ajuns în Siracuza - avertisment adresat celor care încearcă să ne abată de la preocupări importante) - **Noli turbare circulos meos!**

Nu uita că vei muri - **Memento mori**

Omul care se joacă - **Homo ludens**

Onorific - **Honoris causa**

O problemă controversată - **Vexata quaestio**

O, sfântă naivitate! - **O, sancta simplicitas!**

O singură voce (la unison) - **Una voce**

O, vremuri! O, moravuri! - **O, tempora! O, mores!** (Cicero despre moravurile societății)

Pacea romană - **Pax romana**

Pace vouă! - **Pax vobiscum!**

Pasăre rară - **Rara avis**

Pământ nelocuit - **Terra deserta**

Pământ necunoscut - **Terra incognita** (t.i.)

Părintele patriei - **Pater patriae**

Păziți-vă limbile! - **Favente linguis!** (formulă a preoților romani îndemnând la reculegere)

Pâine și circ - **Panem et circenses** (Expresie aparținând poetului Iuvenal, deplângând decadența Romei imperiale, care oferea plebei spectacole de circ urmate de mese gratuite)

Până la infinit - **Ad infinitum**

Pe căi drepte și nedrepte - **Per fas et nefas**

Pentru cel înțelept este de ajuns - **Sapienti sat**

Persoană neagreată - **Persona non grata**

Pentru acest lucru; în acest scop - **Adhoc**

Pentru a argumenta, a dovedi - **Argumenta gratia**

Pentru exemplificare - **Exempli causa (gratia)**. (e.c.; e.g.)

Pentru folosință - **Ad utendum**

Pentru glorie - **Ad gloriam**

Pentru vremuri mai bune - **Ad meliorem**

Prin absurd - **Ab absurdo**

Prin excelență - **Per excellentiam**

Prin însuși faptul - **Ipsa facto**

Provizoriu - **Ad interim**

Reparație integrală - **Restitutio in integrum**

S-a sfârșit ! - **Consummatum est!**

Să fie lumină! - **Fiat lux!** (*Geneza*)

Să ne bucurăm, așadar ! - **Gaudeamus igitur!**

Să-mi fie îngăduit cuvântul - **Sit venia verbo**

Sub constrângere, prin forță - **Sub vi, per vim.**

Sub Jupiter - **Sub Iove**

Stat în stat - **Status in statu**

Tablă ștersă - **Tabula rasa**

Tăcere adâncă - **Altum silentium**

Timpul fuge fără să se mai întoarcă - **Fugit irreparabile tempus** (*Vergilius*)

Vai de cei învinși! - **Vae victis!** (expresie atribuită lui Brennus, conducătorul galilor, în timp ce cântărea aurul oferit de romani în schimbul păcii)

Vindecă-te pe tine însuși - **Cura te ipsum** (se recomandă celor ce dau sfaturi, să le urmeze ei înșiși mai întâi)

Vezi mai jos - **Vide infer (v.i.)**

Vezi mai sus - **Vide supra (v.s.)**

Viu grai - **Viva vox**

Vocea poporului, vocea lui Dumnezeu - **Vox populi, vox Dei**

III. FORMULE JUDICIARE

1. Cu caracter general

Ius dicere (reddere) - (*despre pretor*) A face dreptate, a împărți dreptatea, a judeca

Ius petere - A solicita, a cere să se facă dreptate

Ius suum adipisci - A obține dreptatea, a avea câștig de cauză

Ius suum persequi - A-și reclama dreptul său în fața instanței, a-și pleda cauza

De iure suo decedere (cedere) - A renunța la dreptul său

Ius suum tenere (obtinere) - A-și câștiga dreptatea, a avea câștig de cauză

Ex iure agere cum aliquo - A da în judecată pe cineva conform legii

Summo iure agere cum aliquo - A acționa împotriva cuiva cu toată asprimea legii

In ius vocare, in ius vocatio - A cita în instanță, a da în judecată

In iudicium vocare (adducere) - A cita (*sau* a aduce) pe cineva în fața judecătorului, a chema în judecată

Diem dicere alicui - A cita pe cineva în judecată la o anumită dată, a impune cuiva un anumit termen de judecată

In iudicium venire, (in) iudicio sau ad iudicium adesse - A se înfățișa, a se prezenta, a compărea în fața judecătorului/în instanță

Iudicium accipere - A accepta disputa judiciară

Apud iudices - În fața judecătorilor

Iudicia administrare - A face dreptate, a împărți dreptatea

Iudicium exercere - (*despre judecători*) A prezida completul de judecată, a judeca

Iudicio praesesse - A prezida completul de judecată

Conventus agere - (*despre guvernatorul unei provincii*) A conduce/a prezida adunările judecătorești

Ius nullum - Lipsa dreptății

Iura omnia pervertere, ius ac fas omne delere - A disprețui legile, a nu respecta nici o lege

Contra ius fasque - Împotriva tuturor legilor divine și omenești.

Optimo iure - Cu drept deplin

Ius praecipuum - Drept extraordinar; **beneficium** - binefacere; **privilegium** - privilegiu, favoare; **immunitas** - scutire de sarcini publice

Ratio iudiciorum - Organizare judiciară

2. Jurisconșulți, avocați, cauze judiciare

Iurisperitus, iurisconsultus, iurisprudens - Jurisconsult, expert în drept, jurist

Patronus, orator, advocatus - Avocat

Causam suscipere sau **recipere** - A lua apărarea unei cauze, a fi apărătorul unei cauze

Ad causam aggredi sau accedere - A susține apărarea

Causa privata - proces civil. **Causa publica** - Proces penal

Causam dicere sau **orare** - (despre acuzat sau avocat) - A-și apăra cauza

Causam alicuius defendere - A apăra cauza cuiva

Causam optimam habere - A avea o cauză cu multe șanse de reușită

Causa cognita - Proces pe rol, anchetă judiciară

Causa indicta - Proces în care acuzatul încă nu s-a apărut

Lis adhuc sub iudice est - Procesul este în curs de judecată

Litem alicui intendere - A intenta cuiva un proces

Litem (causam) obtinere - A câștiga procesul

Iudicio (causa) vincere - A câștiga procesul

Litem (causam) amittere - A pierde procesul

Lite (causa) cadere - A pierde procesul (din cauza unui viciu de procedură)

3. Ancheta, instrucția, mărturia

Causam cognoscere, quaerere aliquid (de aliqua re) - A iniția instrucția unei cauze

Questionem habere de aliquo - A face o anchetă asupra cuiva sau asupra unui lucru

Questioni praeesse, quaesitor - Judecător de instrucție

Deprehendere aliquem - A prinde pe cineva

Deprehendere aliquem in manifesto scelere - A surprinde pe cineva în flagrant delict

Testis gravis - Martor important

Testis religiosissimus - Martor conștiincios

Testis locuples - Martor ireproșabil

Testis incorruptus et integer - Martor absolut imparțial

Aliquem testem (alicuius rei) citare - A cita pe cineva ca martor

Aliquem testem adhibere - A prezenta pe cineva ca martor

Aliquo teste uti - A prezenta pe cineva ca martor

Aliquem testem dare, edere, proferre, producere - A prezenta pe cineva ca martor

Testem prodire in aliquem - A se prezenta ca martor al acuzării

Testimonium dicere pro aliquo (in aliquem) - A depune mărturie în favoarea (împotriva) cuiva.

Pro testimonio dicere - A declara ca martor

Testibus teneri, testibus convictum esse - A fi încurcat (sau învins) de martori

Calumniam iurare - (*despre acuzator*) A jura că acuzația sa nu conține capcane legale sau chichițe

4. Acuzația, procesul

Accusatio - Acțiune penală

Actio sau **petitio** - Acțiune civilă

Accusare aliquem peculatus, falsarum tabularum etc. - A da în judecată pe cineva pentru delapidare, pentru fals în acte publice etc.

Accusare aliquem rei capitalis - A acuza pe cineva pentru o crimă capitală

Crimina diluere, dissolvere - A respinge acuzația

Nomen alicuius (de aliqua re) defere - A acuza pe cineva de ceva (în fața pretorului)

Aliquem in reos referre - A trece pe cineva pe lista acuzaților

Eximere aliquem de reis - A șterge pe cineva de pe lista acuzaților

Accusare aliquem de vi, de repetundis, de ambitu etc. - A acuza pe cineva de violență, de extorcare, de corupție electorală etc.

Damnari lege Fabia - A fi condamnat în baza legii Fabia

Iudicium rescindere, res iudicatas rescindere - A anula un proces

Sententiae iudicum - Voturile judecătorilor

Sententiam dicere, ferre - (despre judecători) A-și da votul

In culpa esse - A fi vinovat

Culpa carere, vacare - A nu fi vinovat

Extra culpam esse, a culpa abesse - A nu fi vinovat

Prope abesse a culpa, affinem esse culpae - A nu fi departe de a fi vinovat.

Culpam in aliquem conferre, transferre, conicere - A da vina pe altcineva

Culpam alicui attribuere, assignare - A imputa (*sau* a atribui) o vină cuiva

Culpam committere, contrahere, in se admittere - A se face vinovat de

ceva

Veniam dare alicui - A ierta pe cineva

Impunitum aliquem dimittere - A achita pe cineva.

Remissio poenae - Diminuarea pedepsei

Poena sine provocatione - Pedepsă fără drept de apel

Poena afficere aliquem - A pedepsi pe cineva

Animadvertere in aliquem - A pedepsi pe cineva

Punire aliquem - A pedepsi pe cineva

Poenam petere (repetere) ab aliquo - A cere pedepsirea cuiva

Poenas expetere ab aliquo, poenas alicuius persequi - A aplica o pedeapsă

cuiva

Graviter consulere in aliquem - A acționa sever împotriva cuiva

Poenas dependere, expendere, solvere, persolvere - A ispăși (*sau* a suferi)

o pedeapsă

Poenam ferre (perferre) (alicuius rei) - A suferi (*sau* a îndura) o pedeapsă

pentru un anumit lucru

Poenam luere (alicuius rei) - A ispăși ceva

Pecunia multare aliquem - A da o amendă cuiva

In vincula (custodiam) dare aliquem - A băga pe cineva la închisoare

In vincula (catenas) conicere aliquam - A băga pe cineva la închisoare

In carcerem conicere aliquem - A băga pe cineva la închisoare

Capitis absolvere aliquem - A achita pe cineva de pedeapsa cu moartea

Morte multare - A condamna la moarte

Supplicio capitis affici - A fi condamnat la moarte

Virgis caedere - A biciui

Securi percutere - A decapita (lit.: a lovi cu securea)

In crucem agere, tollere, suffigere aliquem - A țintui pe cruce, a răstigni,

a crucifica

IV. ADAGII, DEFINIȚII ȘI LOCUȚIUNI

Ab absurdo - Fără sens, în sens nepotrivit, prin absurd.

Ab actu ad posse valet illatio - Din cele întâmplare se poate deduce ce se va întâmpla.

Ab hoc et ab hac - De la aceasta și de la aceea. Expresia are două sensuri : 1. a vorbi anapoda. 2. pe drept și pe nedrept.

Ab antiquo - Din vechime.

Ab auctoritate (argumentum) - Mod de argumentare care se bazează pe faptul că teza pentru care se pledează este susținută și de o persoană cu autoritate și prestigiu în domeniul respectiv.

Aberratio ictus - Devierea loviturii.

Ab initio - De la început.

Ab initio invalidum non confirmatur continuo temporis actu - Ceea ce de la început nu este valid, nu se validează prin trecerea continuă a timpului.

Ab intestat - Fără testament (moștenire legală).

Ab intestato mori - Mort fără testament.

Ab Iove Principium (Vergilius) - Începutul să se facă de la Jupiter (A începe cu ceea ce este mai important).

Ab irato - Dintr-o pornire de mânie.

Ab origine - De la origine.

Ab ore ad aurem - De la gură la ureche (a vorbi cu discreție).

Ab ove (Horatius) - De la ou. De la începutul începutului.

Ab ovo usque ad mala - De la ou până la mere. De la începutul până la sfârșitul prânzului.

Abrogatur legi, cum prorsus tollitur (Modestinus) - Legea se consideră abrogată când este înlăturată în integralitatea ei.

Abundantia cautela non nocet - Excesul de precauție nu este dăunător.

Abusus non tollit usum - Abuzul nu împiedică uzul (Teama de a nu săvârși un abuz de drept nu trebuie să ducă la neexercitarea dreptului).

Ab uno disce omnes (Vergilius) - După unul, cunoaște-i pe toți.

Ab Urbe condita - De la întemeierea Romei.

Absentem accipere debemus qui non est in loco in quo petitur - Trebuie

să-l considerăm absent pe cel care nu este în locul în care se cere (să fie).

Absurdus et vanus metus non prodest - O frică absurdă și fără temei nu folosește.

Abstine ab alieno - Abține-te de a pofti bunul altuia.

Abyssus abyssum invocat - O greșeală atrage după sine altă greșeală.

Acceptilatio - Stingerea obligației prin stipulație, utilizându-se forme identice cu cele care au creat-o, dar cu inversarea rolurilor: cel ce plătește întreabă, cel ce primește răspunde. Exemplu: Quod ego tibi promise, habesne acceptum? - Oare ai primit ce ți-am promis? Habeo - Am primit.

Accesio - Accesiuarea. Încorporarea unui lucru accesoriu într-un altul principal.

Accessio cedit principali - Bunul accesoriu urmează condiția bunului principal (de care depinde).

Accesorium sequitur (suum) principale - Bunul accesoriu urmează (condiția juridică) a bunului (său) principal.

Accipere quam facere praestat iniuriam (Cicero) - Este mai bine să accepți o nedreptate decât să o faci.

A contrario - Dimpotrivă ; prin opoziție din ceea ce este contrar.

Acta est fabula - Piesa a fost jucată. *Plaudite, acta est fabula* (Aplaudați, piesa s-a terminat). Cu aceste cuvinte se încheia reprezentația în teatrul antic. Expresia a fost rostită de Augustus pe patul de moarte.

Acta, non verba - Fapte, nu vorbe.

Acta publica probant se ipsa - Actele oficiale au valoare prin ele însele.

Actio ad mobile mobilis est, action ad immobile immobilis est - Acțiunea privitoare la un (bun) mobil este mobilă, acțiunea privitoare la un (bun) imobil este imobilă.

Actio aestimatoria prescriptis verbis - Acțiune de evaluare în termeni preciși.

Actio aestimatoria sive quanti minoria - Acțiune estimatorie sau cu cât mai puțin.

Actio aque pluviae accendae - Acțiune cu privire la reținerea apei de ploaie (pentru a obține distrugerea lucrărilor care opreau scurgerea apei de ploaie).

Actio a praetore datur - Acțiunea (juridică) este acordată de pretor.

Actio arborum furti causarum - Acțiunea arborilor tăiați pe ascuns.

Actio auctoritas - Acțiunea în garanție.

Actio vi bonorum raptorum - Acțiune privitoare la bunurile luate prin violență.

Actio civilis - Acțiune civilă.

Actio civilis incerti (Gaius) - Acțiune de drept civil cu intenție incertă.

Actio commodati contraria (Gaius) - Acțiune contrară a comodatului, prin care se sancționa obligația comodantului de a-l despăgubi pe comodatari pentru cheltuielile făcute în scopul conservării lucrului.

Actio comuni dividundo - Acțiunea de împărțire a bunului comun.

Actio communi dividundo (*Digesta*) - Acțiunea pentru ieșirea din indiviziune.

Actio conducti - Acțiunea prin care erau sancționate obligațiile lui locator.

Actio damni. Ei qui inritatu suo feram bestiam vel quamcumque aliam quadrupedem in se prorita-verit eaque damnum dederit neque in eius dominum neque in custodem eius datur (*Paulus*) - Acțiune pentru o pagubă pricinuită. Celui care, prin propria sa asmuțire a înfuriat contra sa o fiară sălbatică sau orice alt patruped și aceasta (acesta) i-s pricinuit o daună nu i se acordă acțiune juridică nici împotriva stăpânului/proprietarului, nici împotriva paznicului acestui animal.

Actio damni. Si quadrupes pauperiem fecerit damnumve dederit quidve depasta sit in dominum actio datur ut aut damni aestimationem subeat aut quadrupedem dedit (*Paulus*) - Acțiune juridică pentru o pagubă. Dacă un patruped a pricinuit o sărăcire sau a cauzat o pagubă, sau a păscut ceva, se acordă acțiune împotriva proprietarului acestuia, fie să suporte prețul/estimarea pagubei, fie să predea patrupedul.

Actio damni. Si quis caballum quodve aliud animal habens scabidum ita ambulare permiserit, ut vicinorum gregibus permixtus proprium inferat morbum, quidquid damni per eum datum fuerit similiter a domino sarcitur (*Paulus*) - Acțiune pentru pagubă. Dacă cineva care are un cal sau orice alt animal cu

râie i-a permis să circule astfel încât, amestecându-se printre turmele vecinilor, să le contamineze cu propria boală, orice pagubă a fost cauzată prin acest animal, în mod similar, să fie despăgubită de proprietar.

Actio damni iniuria dati - Acțiunea cu privire la paguba făcută pe nedrept. La origine a fost denumită *actio legis Aquillae*.

Actio de arboribus succisis - Acțiunea relativă la arborii tăiați (tăierea arborilor se pedepsea cu 25 ași).

Actio directa - Acțiunea prin care erau sancționate obligațiile comodatului.

Actio de dolo - Acțiune relativă la dol.

Actio de effusis et delectis (*Digesta*) - Acțiune cu privire la lucrurile vărsate și aruncate (Sancționarea persoanei care produce pagube prin vărsare sau aruncare de obiecte în stradă sau în locuințe).

Actio de in rem verso - Acțiune cu privire la transformarea (banilor) într-un bun material.

Actio de in rem verso. Filius familias si in id acceperit mutuam pecuniam ut eam pro sorore sua in dotem daret pater eius de in rem verso actione tenebitur; ipsi enim, mortua in matrimonio puella, repetitio dotis datur (*Paulus*) - Acțiune privind transformarea unui bun. Dacă fiul familiei a primit bani cu împrumut cu scopul să-i dea ca zestre pentru sora sa, tatăl lui va fi constrâns de acțiunea privind transformarea unui bun; căci tatălui i se acordă reclamarea dotei fetei

în caz că aceasta moare în timpul căsătoriei.

Actio de in rem verso. Servus vel filius familias si acceptam pecuniam in rem patris vel domini verterit hoc modo: agrum colendo, domum fulciendo, mancipia vestiendo, mercando vel creditori solvendo vel quid tale faciendo, de in rem verso in solidum vel patrem vel dominum obligat: si tamen ob hanc causam pecunia data sit (Paulus) - Acțiune privitoare la transformarea într-un bun. Dacă sclavul sau fiul familiei a transformat banii primiți cu împrumut într-un bun al tatălui sau al stăpânului în felul următor: cultivând ogorul, restaurând casa, îmbrăcând sclavii, practicând negoțul sau plătind creditorul sau făcând ceva asemănător, pe tatăl sau pe stăpânul lor îl pun sub obligațiunea totală privitoare la transformarea unui bun; totuși numai dacă din acest motiv s-au dat bani (de ctre fiu sau sclav).

Actio de modo agri - Acțiune privind întinderea terenului arabil (se acorda cumpătorului contra vânzătorului, având ca obiect plata dublului valorii suprafeței de teren lipsă la vânzare).

Actio de pastu - Acțiune cu privire la păscut (se acordă păgubașului împotriva proprietarului vitelor care au păscut pe terenul acestuia producându-i pagubă).

Actio de pauperie (Legea celor XII Table) - Acțiune privind paguba provocată de un patruped.

Actio de peculio (Digesta) - Acțiune privitoare la peculiu.

Actio de positis et suspensis - Acțiunea cu privire la lucrurile atârinate și suspendate. Se referă la obiectele care at fi putut să cadă în strdă.

Actio depositi directa - Acțiunea directă de depozit (acțiune civilă și de bună-credință prin care depozitarul era obligat să restituie lucrul la cererea deponentului). Cel condamnat în urma procesului intentat prin această acțiune era lovit de infamie.

Actio depositi sequestraria - Acțiunea depozitarului-sechestrului (în caz de proces, deponentul și depozitarul încredințează obiectul în litigiu unei terțe persoane creându-se depozit - sechestrul).

Actio de positis et suspensis (Digesta) - Acțiune privind plasarea și atârănarea unor obiecte (în afara locuinței). Avea ca obiect plata unei amenzi.

Actio de rationibus distrahendis - Acțiune privitoare la reglementări ale socotelilor (se acordă pupilului împotriva tutorelui care a sustras bunuri din averea lui).

Actio de tigno iuncto - Acțiune privitoare la o grindă prinsă în edificiu (fapta celui ce a furat o grindă și a folosit-o la construcția casei sale se sancționează cu dublul valorii grinzii).

Actio empti - Acțiune pentru lucrul cumpărat (se acordă cumpătorului când constată că vânzătorul a atribuit lucrului ce i-a fost vândut calități pe care nu le are).

Actio exercitoria - Acțiune privind un armator (Contractele încheiate de

filii familias în calitate de căpitan de vas și proprietar îl obligă pe pater familias față de creditori).

Actio extra ordinem. Feram bestiam in ea parte qua populo iter est colligari praetor prohibet; et ideo, sive ab ipsas sive propter eam ab alio alteri damnum datum sit, pro modo admissi extra ordinem actio in dominum vel custodem datur maxime si ex eo homo perierit (Paulus) - Acțiune extraordinară. Pretorul interzice să se lege un animal sălbatic în acea porțiune de drum circulat, și astfel să se provoace o pagubă, fie de el, fie din cauza lui, din partea unui om altui om. În consecință, se acordă acțiune extraordinară privitoare la (animalul) admis în locuri publice, împotriva stăpânului său sau a paznicului acestuia, mai ales dacă din cauza lui a pierit un om.

Actio familiae hercescundae (Legea celor XII Table) - Acțiunea pentru împărțirea averii.

Actio de servo corrupto (Digesta) - Acțiune privind coruperea sclavului (se sancționează fapta celui care îl instigă pe sclavul altuia să comită un rău stăpânului său).

Actio ex stipulata - Acțiune (izvorată) dintr-o stipulație.

Actio familiae herciscundae - Acțiune pentru ieșirea din indiviziune a membrilor familiei.

Actio furti - Acțiune pentru furt: **actio furti manifesti** - acțiune pretoriană pentru furtul flagrant, care presupunea dovedirea vinovăției detentorului: hoțul să fie surprins ținând în mână lucrul furat sau să fie descoperit

în urma unei percheziții lance et licio (furtul constatat de victima delictului care nu putea intra imediat în casa presupusului hoț, fiind obligat la o percheziție solemnă, cerându-i-se o vestimentație specială: un brâu-licium, o farfurie în mână-lanx, precum și prezența unor martori care păzeau toate ieșirile); **actio furti nec manifesti** - acțiunea pentru furtul neflagrant, al cărei obiect este îndoitul pagubei suferite de victimă; **actio furti concepti** - acțiunea privind obiectul furat și găsit, îndreptată împotriva detentorului, indiferent dacă era sau nu vinovat; **actio furti oblata** - acțiunea pentru lucrul furat și oferit, al cărei obiect consta în întreitul sumei plătite, acordată celui care cumpăra cu bună credință un lucru furat, pentru a o intenta împotriva celui care i-a vândut lucrul; **actio furti non exhibiti** - acțiunea pentru furtul nearătat (se cerea împătritul valorii), îndreptată împotriva celui care deținea un lucru furat, pentru a-l obliga să prezinte lucrul în fața magistratului și **actio furti prohibiti** - acțiunea împotriva celui care refuza să se supună percheziției.

Actio hypothecaria - Acțiunea ipotecară (se putea îndrepta împotriva posesorilor fictivi).

Actio in factum (Institutiones) - Acțiune în fapt, acordată de pretor în situațiile care nu erau protejate de dreptul civil. Pretorul redacta o formulă în care descria faptul generator de obligații, însărcinându-l pe judecător să pronunțe o sentință de condamnare sau de absolvire.